

ZMf
Kousteensedijk 7
4331 JE Middelburg

0118 654180
info@zmf.nl
www.zmf.nl

NL91 TRIO 0391 0627 27

Aan:
TenneT en het ministerie van Klimaat en Groene Groei

Datum 05 maart 2025
Onderwerp Reactie concept-NRD 380kV Zeeuws-Vlaanderen

Geachte heer/mevrouw,

De concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau 380 kV Netuitbreiding Zeeuws-Vlaanderen (cNRD) ligt van vrijdag 24 januari tot en met donderdag 6 maart 2025 ter inzage. In diverse huis-aan-huisbladen en in de Staatscourant van 23 januari 2025 is hiervan een kennisgeving geplaatst. Graag maken wij van de mogelijkheid gebruik om te reageren op de cNRD om u een aantal zaken mee te geven die volgens ons essentieel zijn om tot een goed onderbouwd besluit te kunnen komen. Deze gezamenlijke zienswijze ontvangt u namens samenwerkende natuur- en milieuorganisaties actief in de Zuidwestelijke Delta: Natuurmonumenten, Vogelbescherming, Het Zeeuwse Landschap en de Zeeuwse Milieufederatie. Wij concluderen dat de tunnelvariant het minst schadelijk is voor natuur, landschap en milieu. De andere varianten lijken ons buitengewoon onwenselijk. Hieronder delen we onze zorgen expliciet

Omvang werkgebieden

De cNRD spreekt over verschillende uitvoeringsvarianten om deze verbinding te realiseren. Tijdens de aanlegfase zullen werkgebieden worden ingericht en wij voorzien dat deze zich mogelijk niet volledig binnen de zoeklocaties zelf bevinden, maar in aanliggende terreinen of elders in de regio. Graag krijgen wij inzichtelijk hoe en waar deze werkgebieden aangelegd zullen worden, hoe groot deze zullen zijn, voor welke periode en welke directe en indirecte effecten deze zullen hebben op natuur, milieu en landschap gedurende de voorbereidende fase, de aanlegfase en de fase daarna. Bovendien is belangrijk dat voor zowel in de bovengrondse als ondergrondse uitvoeringen inzichtelijk gemaakt wordt, wat de breedte van de werkgebieden is en binnen welke straal impact te verwachten valt. Diezelfde vraag geldt voor de hoogte en diepte. Graag zien wij een kwantificering van 'het diepste punt van de bodem van de Westerschelde' en op welke diepte zowel de baggerwerkzaamheden als de tunnel zouden komen te liggen.

Beheer en onderhoud

Tijdens de gebruiksfase zal het geheel ook beheerd en onderhouden dienen te worden, zoals u omschrijft op pagina 19 onder 'De verbinding moet goed bereikbaar zijn'. Vanuit ons rijst de vraag welke restricties dit met zich meebrengt qua ruimtelijke inrichting en op welke wijze de verbindingen onderhouden zullen worden. Breng daarbij ook in kaart welke andere effecten er mogelijk zullen optreden, bijvoorbeeld de milieueffecten van visuele inspecties vanuit helikopters, inclusief het aan- en afvliegen en/of de vele werkzaamheden langs en onder het water.

Uitstoot CO2 en stikstof

Nut en noodzaak van deze verbinding wordt toegelicht in de cNRD. U benoemt hierbij als uitgangspunt de stijgende energievraag en verder ontwikkelingen. Kunt u kwantificeren wat het netto resultaat is van dit project qua CO2 en stikstof uitstoot, zowel in aanleg-, gebruik-, onderhoud- en verwijderingsfase per uitvoeringsvariant?

Interconnector met België

Een hoogspanningsverbinding met het buitenland heet een interconnector. Een interconnector heeft als doel om de EU-energiemarkt te faciliteren en te ondersteunen. Met een interconnector kan het elektriciteitsnet beter in balans worden gehouden. Het vergemakkelijkt de handel en uitwisseling van elektriciteit. Een interconnector is niet bedoeld om knelpunten in een bepaald land op te lossen. Daarom moet Zeeuws-Vlaanderen een verbinding met het Nederlandse hoogspanningsnet krijgen en is een doorkruising van de Westerschelde noodzakelijk.

Dat neemt niet weg dat een 380kV-verbinding over land tussen België en Zeeuws-Vlaanderen veel praktischer is vanuit zowel technisch, financieel-economisch en ook ecologisch perspectief. Er is een groot maatschappelijk belang om Zeeuws-Vlaanderen via België te ontsluiten op het 380kV-netwerk. Des te merkwaardiger is het dat uitgerekend de wet- en regelgeving het onmogelijk maakt om deze verbinding via België te realiseren.

Een onderzoek van mogelijkheden om de wet hierop aan te passen ontbreekt. Een nadere uitwerking van de wettelijke beperkingen die er zijn omtrent het leggen van deze verbindingen via Belgisch grondgebied en een nadere uitwerking van de mogelijkheden om de wet- en regelgeving hierop aan te passen, zien wij daarom graag tegemoet.

Effecten hoogspanningsmasten op vogels

Hoogspanningsmasten over land en over water, dus zowel de tracécorridors als de kruisingen over de Westerschelde, kunnen op verschillende manieren effect hebben op vogels. Het gaat allereerst om directe sterfte doordat vogels zich doodvliegen tegen de hoogspanningskabels, de zogenaamde draadslachtoffers. Maar het gaat ook om indirecte gevolgen, namelijk het verlies van leefgebied en barrièrevorming. Veel vogels mijden hoogspanningsmasten en de omgeving ervan. Vooral vogels die broeden in open landschappen wijken uit voor hoog opgaande structuren in het landschap. Hierdoor worden deze gebieden permanent ongeschikt als voedsel-, rust- of broedgebied, waarmee verlies van leefgebied optreedt.

Hoogspanningsmasten- en kabels vormen bovendien een barrière voor trekvogels en vogels op weg van en naar de broed- of slaappleaats. Zij zien zich genoodzaakt om extra te vliegen, dat extra tijd en energie kost. Vogels moeten daardoor extra eten terwijl er minder foerageertijd beschikbaar is. Een ander effect is een lager broedsucces. De jonge vogels worden langer alleen gelaten en moeten langer op voedsel wachten.

Deze drie effecten (directe sterfte, verlies leefgebied en barrièrevorming) van de bovengrondse voorkeursvarianten dienen in het plan-MER onderzocht te worden voor zowel de kruising over het Natura 2000-gebied, de Westerschelde, als de tracécorridors over land.

Landschappelijke impact van hoogspanningsmasten

Masten hebben een bijzonder grote landschappelijke impact, in het bijzonder in Zeeland waar de landschappelijke kwaliteit gekenmerkt wordt door een grote mate van openheid en vergezichten. Landschap kent nauwelijks een juridische bescherming, maar aantasting hiervan heeft een groot effect en impact op de beleving van het kenmerkende landschap van Zeeland. Dit wordt bevestigd doordat het onder andere is opgenomen in de Borselse Voorwaarden en door de gemeente Borsele kenbaar is gemaakt dat bovengrondse masten niet langer welkom zijn.

Wij sluiten ons daarbij aan en spreken uit dat ondergrondse tracés de enige mogelijkheid is gezien de impact van hoogspanningsmasten op de landschappelijke kwaliteit van de Zak van Zuid-Beveland, de Westerschelde én Zeeuws-Vlaanderen. Omdat in deze fase een bovengrondse aanleg nog steeds meegenomen wordt, zouden we in de vervolgstappen van deze procedure graag een kwantificering zien van de ruimtelijke en visuele impact van hoogspanningsmasten.

In de NOA worden meermaals niet-meetbare criteria gehanteerd, zoals: relatief grootschalig, tijdelijk, over grote lengte, over geringe lengte, zoveel mogelijk, in principe. Hierdoor zijn de onderbouwing, de effecten, de beoordeling en de toetsing niet duidelijk. Het is niet inzichtelijk vanaf welke afstanden en vanuit welke gebieden de masten zichtbaar zijn, zowel overdag als 's-avonds, en welke mitigerende maatregelen er getroffen kunnen worden om deze visuele impact te verminderen.

Lichtvervuiling

Wettelijk is vastgelegd dat masten van een hoogte zoals geschetst, voorzien dienen te worden van obstakelverlichting. Wij zouden hiervan graag een nadere uitwerking zien. Hoe is de zichtbaarheid hiervan, hoe zijn de uitvoeringen en betreft het vast licht of knipperlicht? En kan hierbij worden voorzien in een naderingssysteem?

De zichtbaarheid van obstakelverlichting veroorzaakt lichthinder, al is de directe lichtintensiteit zoals kan worden gemeten bij een woning in dit geval niet substantieel. Wij verzoeken u de visuele effecten zorgvuldig en compleet in kaart te brengen en lichtvervuiling breder te beschouwen dan enkel een directe lichtintensiteit op een gebouw. Kenmerkend in Zeeland is ook een vrij zicht op een sterrenhemel, obstakels met verlichting aan de horizon tasten dit aan.

Geluidshinder

Tevens benoemt u in de cNRD de mogelijkheid op hoorbare effecten in de omgeving van de aanwezigheid van masten door onder andere 'coronageluid en windfluiten'. Omdat hoogspanningsverbindingen in de gebruiksfase door omgevingsfactoren geluid kunnen produceren, verzoeken wij u deze geluidsbelasting op de omgeving zorgvuldig in kaart te brengen en mee te nemen in de beoordeling.

Kruising Westerschelde 'Bagger variant'

Bij de bagger-varianten van de kruising met de Westerschelde zien wij graag een onderbouwing van de effecten van deze aanleg op mens, natuur- en milieu. Grondig onderzoek naar vertroebeling, verstoring, elektromagnetische straling, invloed op geomorfologische processen en welke mogelijkheden beschikbaar zijn om deze effecten te mitigeren, achten wij noodzakelijk. Aanvullend verzoeken wij u ditzelfde te doen in de periode van beheer en onderhoud. Wij wijzen u hier specifiek op bovenstaande effecten, alsmede de invloed van extra scheepvaartbewegingen, baggerwerkzaamheden inclusief bijbehorende stortstrategie, trillingen, verlichting, geluidsbelasting en stikstof uitstoot.

Afstemming met andere projecten

Dit project is slechts een van de vele projecten die de komende jaren onze regio zullen aandoen. Zo is het volgens ons essentieel dat de MUK (Multi-utiliteitenkruising) Westerschelde meegenomen wordt in dit project, alsook de mogelijke komst van twee of vier extra kerncentrales, VAWOZ en het waterstofnetwerk. Wij verzoeken u daarom extra aandacht te besteden aan een integrale afstemming van de onderlinge projecten en dit in kaart te brengen van mogelijke 'lock ins'. Hiermee bedoelen we dat als ontwikkeling A plaatsvindt op locatie A dit met zich mee kan brengen dat ontwikkeling B op een veel minder gunstige locatie moeten plaatsvinden. Aanvullend verzoeken wij u aandacht te schenken aan de cumulatieve effecten en deze cumulatie expliciet mee te nemen op gebied van mitigerende of compenserende maatregelen.

Effecten natuurgebieden

Verschillende tracés raken diverse Natura 2000 habitats die van belang zijn voor de instandhouding in het kader van de vogel- en habitatrictlijn. Zo zijn de slikken (de intergetijdengebieden) in de Westerschelde aangeduid met *sense of urgency* vanwege de druk op dit habitattype. De tracés kruisen ook Atlantische schorren en zeer belangrijke broedgebieden voor aangewezen soorten waarvan de doelstellingen niet gehaald worden. Denk hierbij aan gebieden als de Paulinaschor/polder en de Hooge Platen. Naast dat deze gebieden deel uitmaken van het Natura 2000 beschermingsgebied zijn er ook verschillende gebieden die zijn aangemerkt als Natuurnetwerk Zeeland. Wij verzoeken u hieraan bijzondere aandacht te besteden, zowel binnen de gebieden als de 'externe werking' die de werkzaamheden op deze gebieden zullen hebben. Dit geldt ook voor bijzondere effecten zoals (tijdelijke) verlagingen van grondwaterstand op natuur- en landschapswaarden.

Voorkomen van aantasting 'natuurlijk bodemwatersysteem' is hierbij cruciaal. Vooral wanneer het mogelijk onomkeerbare processen betreft, zoals ontwatering van gebieden met veen in de ondergrond of het doorsnijden van kreekruggen. Hiermee kan de waterbufferende werking van de kreekrug teniet gedaan worden of er ontstaat vermenging met zout water. Overigens vinden wij het belangrijk te benoemen dat de effecten op natuurwaarden niet uitsluitend binnen beschermde natuurgebieden meegenomen moeten worden, maar binnen de gehele tracés in beeld gebracht moeten worden.

Uitvoeringsvariant 'boren'

Wij constateren verder dat 'boren' als uitvoeringsvariant is afgefallen, terwijl wij de indruk hebben dat deze variant minder effect heeft op natuur en landschap. Wij zouden voor deze afweging graag een onderbouwing zien.

Cumulatieve effecten op natuur en landschap

Verskillende aangedragen alternatieven in de bijlage NOA zijn uitgesloten zonder dat er onderzoek is gedaan op onder andere cumulatieve effecten op natuur en landschap, waardoor de vergelijking onvolledig is. Een aantal uitgangspunten, bijvoorbeeld de benodigde oppervlakte voor een hoogspanningsstation, lijken te zijn aangepast als grond om locatiealternatieven uit te sluiten.

Integrale benadering

We concluderen dat elk van de mogelijke combinaties van varianten, combinatie van verbinding aan Zuid-Bevelandse kant, kruising met de Westerschelde en hoogspanningsstation Zeeuws-Vlaanderen die overblijven na zeef 1 en 2 en onderzocht zullen worden in het plan-MER. Wij zijn echter van mening dat u op zoek dient te gaan naar dé variant die het minst schadelijk is voor natuur en landschap. Minimale uitgangspunten zijn dat het tracé op land aan de Zuid-Bevelandse zijde ondergronds verkabeld wordt, de kruising met de Westerschelde de minste impact heeft op natuur en landschap en het hoogspanningsstation in Zeeuws-Vlaanderen geen impact heeft op bestaande natuurgebieden. Landschapskwaliteit, landschapskarakteristieken en natuurwaarden maken als integraal onderdeel deel uit van het plan. Juist door rekening te houden met gebiedskarakteristieken kan kwaliteit toegevoegd worden, wat de beleving van landschap ten goede komt.

Natuurinclusiviteit

Natuurinclusiviteit als denk- en oplossingsrichting behoort volgens ons als basisuitgangspunt te worden meegenomen. Niet alleen bij dit project, maar in de gehele energietransitie.

Conclusie

Samenvattend komen wij tot de conclusie dat de tunnelvariant het best mogelijke alternatief is om natuur, milieu en landschap zo goed mogelijk te behouden en beschermen. De overige varianten hebben grote nadelige effecten op natuur, milieu en landschap. Bovenstaande is een uitgebreide reactie en zeker niet uitputtend, u zult begrijpen dat dit project veel zorgen oproept bij onze organisaties en onze vele leden en de lidorganisaties die wij vertegenwoordigen. Desondanks stellen wij onszelf graag als een betrokken partner op om dit project op een manier ten uitvoer te brengen die bij voorkeur geen negatief effect heeft op de natuur-, cultuur- en landschapswaarden en onze leefomgeving waar wij ons dagelijks voor inzetten.

Met vriendelijke groet,

Mede namens Natuurmonumenten, Vogelbescherming, Het Zeeuwse Landschap,

Ira von Harras

Directeur